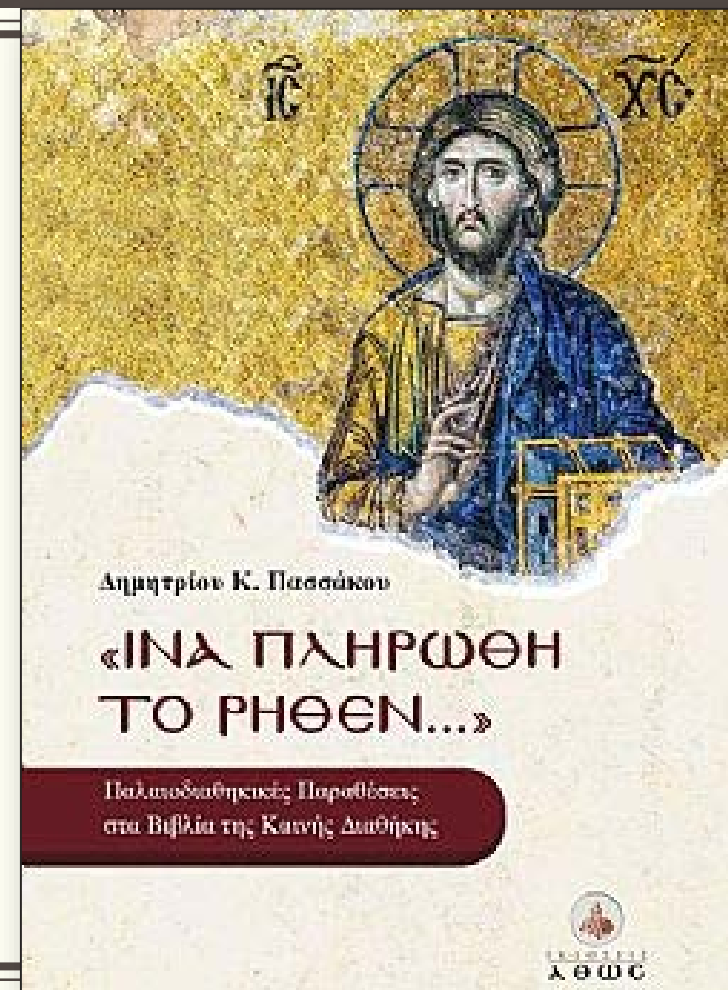

Η ΠΑΛΑΙΑ ΔΙΑΘΗΚΗ ΣΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΤΗΣ ΚΑΙΝΗΣ ΔΙΑΘΗΚΗΣ

15 – Δ. Πασσάκου, Παλαιοδιαθηκικές Παραθέσεις
στα Βιβλία της Καινής Διαθήκης (παρουσίαση)

Περίληψη παρουσίασης

Η παρούσα παρουσίαση αποβλέπει στην ανάδειξη της επιστημονικής μελέτης του καθηγητή Δημητρίου Κ. Πασσάκου, που εξετάζει τη θεμελιώδη σχέση μεταξύ Παλαιάς και Καινής Διαθήκης μέσα από τη χρήση των βιβλικών παραθέσεων. Κατ' αρχάς αναλύει πώς ο Ιησούς και οι αποστολικοί συγγραφείς άντλησαν υλικό από τις εβραϊκές Γραφές, χρησιμοποιώντας κυρίως τη Μετάφραση των Εβδομήκοντα για να τεκμηριώσουν τη χριστιανική πίστη. Μέσα από στατιστικά δεδομένα και ερμηνευτικές προσεγγίσεις, καταδεικνύεται ότι η Παλαιά Διαθήκη λειτούργησε ως η κανονιστική βάση για την πρώτη Εκκλησία, προαναγγέλλοντας το πρόσωπο του Μεσσία.

Περίληψη παρουσίασης

Επίσης, η μελέτη «Ίνα πληρωθή το ρηθέν»: Παλαιοδιαθηκικές Παραθέσεις στα Βιβλία της Καινής Διαθήκης (Αθήνα: Άθως, 2025) παρουσιάζει και τις διάφορες μεθόδους ένταξης των κειμένων, όπως τις άμεσες παραθέσεις, τους υπαινιγμούς και τις απηχήσεις, προσφέροντας μια συνολική εικόνα της θεολογικής συνέχειας των δύο Διαθηκών. Τελικός στόχος του έργου είναι να αναδείξει ότι η κατανόηση του Χριστού αποτελεί το κλειδί για την αποκάλυψη του πλήρους νοήματος των αρχαίων προφητειών.

Διάγραμμα παρουσίασης

1. Μέρος πρώτο:
Παλαιοδιαθηκικές παραθέσεις: Δεδομένα και προσεγγίσεις
2. Μέρος δεύτερο:
Παλαιοδιαθηκικές παραθέσεις: Δεδομένα και πρωτοχριστιανικές ερμηνείες
 - Παραρτήματα

Δημητρίου Κ. Πασσάκου

«ΙΝΑ ΠΛΗΡΩΘΗ ΤΟ ΡΗΘΕΝ...»

Παλαιοδιαθηκικές Παραθέσεις
στα Βιβλία της Καινής Διαθήκης

Μέρος πρώτο:
Παλαιοδιαθηκικές παραθέσεις:
Δεδομένα και προσεγγίσεις

1. Η Παλαιά Διαθήκη, η Βίβλος των πρώτων χριστιανών

Για τους πρώτους χριστιανούς, η Παλαιά Διαθήκη δεν ήταν απλώς ένα πρόδρομο κείμενο, αλλά η μοναδική Γραφή της Εκκλησίας, καθώς ο κανόνας της Καινής Διαθήκης δεν είχε ακόμη διαμορφωθεί. Η Εκκλησία λειτούργησε για δεκαετίες χωρίς τα καινοδιαθηκικά βιβλία, αλλά ποτέ χωρίς την Παλαιά Διαθήκη, η οποία αποτελούσε την αδιαμφισβήτητη γραπτή θεμελίωση της πίστης τους μέσω των προφητειών. Οι αναφορές σε αυτήν χωρίζονται σε τρεις κατηγορίες: στις άμεσες «**παραθέσεις**» (*quotations*), στους «**υπαινιγμούς**» (*allusions*) που είναι πιο ελεύθερες αποδόσεις, και στις «**απηχήσεις**» (*echoes*), όπου η βιβλική γλώσσα ενσωματώνεται φυσικά στον λόγο του συγγραφέα

2. Τα δεδομένα: Αρχικές παρατηρήσεις και στατιστικά στοιχεία

Η Καινή Διαθήκη περιλαμβάνει περίπου 320 άμεσες παραθέσεις, οι οποίες αυξάνονται σε πάνω από 4.000 (περίπου 10% του συνόλου του υλικού) αν προστεθούν οι υπαινιγμοί και οι νύξεις. Τα πιο προσφιλή βιβλία είναι οι Ψαλμοί, ο Ησαΐας και η Πεντάτευχος (Δευτερονόμιο, Γένεσις, Έξοδος), που καλύπτουν το 82% των παραθέσεων. Ένα εξαιρετικά σημαντικό στοιχείο είναι ότι οι συγγραφείς ακολουθούν τη Μετάφραση των Εβδομήκοντα (Ο΄) σε ποσοστό 93%, ενώ η συμφωνία με το εβραϊκό (Μασοριτικό) κείμενο περιορίζεται στο 68%.

3. Η χρήση της Π.Δ. από τον Ιησού και συγγραφείς της Κ.Δ.

- **Ιησούς:** Αναγνώριζε την αυθεντία του Νόμου, αλλά τον επανερμήνευε ριζικά υπό το πρίσμα της Βασιλείας του Θεού, χρησιμοποιώντας συχνά τη φράση «ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν». Επίσης, ερμήνευε μεσσιανικά τις προφητείες, εφαρμόζοντάς τες στο πρόσωπό του.
- **Ευαγγελιστές:** Ο Ματθαίος κάνει εκτενή χρήση για απολογητικούς λόγους προς τους Εβραίους, χρησιμοποιώντας τις «παραθέσεις εκπλήρωσης». Ο Μάρκος είναι πιο φειδωλός, εστιάζοντας στο Πάθος, ενώ ο Λουκάς προτιμά σταθερά τους Ο΄. Ο Ιωάννης εμφανίζει επιφυλακτικότητα απέναντι στον Νόμο λόγω της σύγκρουσης με τη Συναγωγή, αλλά δίνει έντονη χριστολογική χροιά στις αναφορές του.

3. Η χρήση της Π.Δ. από τον Ιησού και συγγραφείς της Κ.Δ.

- **Απόστολος Παύλος:** Ως άριστος γνώστης της ραβινικής ερμηνευτικής, θεμελιώνει όλη τη θεολογία του (δικαίωση εκ πίστεως, σχέση Νόμου-Χάριτος) σε παλαιοδιαθηκικά χωρία.
- **Προς Εβραίους & Αποκάλυψη:** Η προς Εβραίους συγκρίνει τις δύο Διαθήκες για να δείξει την ανωτερότητα της Καινής, ενώ η Αποκάλυψη, αν και δεν έχει άμεσες παραθέσεις, είναι κορεσμένη από υπαινιγμούς.

4. Το κείμενο προέλευσης των παραθέσεων

Οι παραθέσεις αντλούνταν είτε από τη μνήμη είτε από χειρόγραφα, με τη **Μετάφραση των Ο'** να αποτελεί την κύρια πηγή, καθώς τα ελληνικά ήταν η κοινή γλώσσα της εποχής. Η έρευνα δείχνει επίσης τη χρήση του **εβραϊκού κειμένου**, την πιθανή επιρροή των αραμαϊκών **Ταργκουμίμ**, καθώς και την ύπαρξη των **Testimonia**, δηλαδή ανθολογίων με μεσσιανικά χωρία που χρησιμοποιούσαν οι πρώτοι χριστιανοί για το κήρυγμά τους.

5. Τρόποι εισαγωγής των παραθέσεων

Οι συγγραφείς χρησιμοποιούν διάφορες «φόρμουλες» εισαγωγής που αποκαλύπτουν τη στάση τους απέναντι στη Γραφή. Χρησιμοποιούν ρήματα όπως «λέγει» ή «γέγραπται» (έχει γραφτεί και παραμένει έγκυρο). Συχνά παρουσιάζουν **τον Θεό ή το Άγιο Πνεύμα ως ομιλούν πρόσωπο**, τονίζοντας τη θεοπνευστία του κειμένου. Σε άλλες περιπτώσεις αναφέρονται ονομαστικά σε βιβλικά πρόσωπα (Μωυσής, Δαβίδ, Ησαΐας), ενώ στην προς Εβραίους συναντάμε και αόριστες εισαγωγές («διεμαρτύρατο δὲ πού τις»), που ίσως υποδηλώνουν παράθεση από μνήμης.

Μέρος δεύτερο:

Παλαιοδιαθηκικές παραθέσεις:

Δεδομένα και πρωτοχριστιανικές ερμηνείες

1. Η Παλαιά Διαθήκη ως κανονιστική αρχή στην Κ. Διαθήκη

Η πρώτη χριστιανική κοινότητα στράφηκε στην Παλαιά Διαθήκη ως πηγή ρυθμιστικών διατάξεων, καθώς δεν διέθετε ακόμη δικό της θεσμοθετημένο πλαίσιο. Μέσω των παλαιοδιαθηκικών παραθέσεων επιλύθηκαν πρακτικά και οργανωτικά ζητήματα, όπως η αναπλήρωση της θέσης του Ιούδα, η εισδοχή των εθνικών στην Εκκλησία, οι κανόνες για τον γάμο και το διαζύγιο, καθώς και θέματα ιεραποστολικής δεοντολογίας και λατρευτικής τάξης.

2. Οι πρώτοι χριστιανοί ερμηνεύουν την Παλαιά Διαθήκη

Η χρήση των Γραφών από τους πρώτους χριστιανούς δεν ήταν απλή παράθεση, αλλά μια συγκεκριμένη ερμηνευτική προσέγγιση. Οι προσεγγίσεις αυτές ήταν απόλυτα συμβατές με τις ερμηνευτικές τάσεις της εποχής και τις παρακαταθήκες της ραβινικής παράδοσης, χρησιμοποιώντας συστηματικούς κανόνες (middot) για την εφαρμογή του Νόμου στην καθημερινότητα.

2.1. Οι παλαιοδιαθηκικές παρακαταθήκες

Οι Εβραίοι νομοδιδάσκαλοι και ραβίνοι επιδίδονταν σε μια **διαρκή ερμηνεία των Γραφών**, στηριζόμενοι στην «παράδοση των πρεσβυτέρων». Κατά τον πρώτο μ.Χ. αιώνα, είχαν ήδη διαμορφωθεί **συγκεκριμένοι ερμηνευτικοί κανόνες**, όπως οι επτά κανόνες του Χιλλέλ, οι οποίοι χρησιμοποιήθηκαν τόσο από τους ραβίνους όσο και από τον Ιησού και την πρώτη Εκκλησία.

2.1.1. Κατά γράμμα ή άμεση (peshat) ερμηνεία

Αυτός ο τρόπος ερμηνείας αφορά στην κυριολεκτική κατανόηση του κειμένου και την άμεση εφαρμογή του στη ζωή των πιστών. Χρησιμοποιήθηκε από όλες τις ιουδαϊκές τάσεις, ιδιαίτερα όταν το αντικείμενο ήταν ο Νόμος, ώστε να αποφεύγεται οποιαδήποτε αλλοίωση της σημασίας του.

2.1.2. Μιδρασική (midrash) ερμηνεία

Η μιδρασική ερμηνεία επιδιώκει να εμβαθύνει στο πνεύμα των **Γραφών** και να αναδείξει πτυχές του νοήματος που δεν είναι προφανείς. Διακρίνεται στη **Midrash Halakah**, που αφορά στο νομικό τμήμα της Γραφής, και στη **Midrash Haggadah**, η οποία έχει ηθικό και παραινετικό χαρακτήρα και διακρίνεται για τη μεγαλύτερη ερμηνευτική της ελευθερία.

2.1.3. Έσχατολογική-μεσσιανική (peshar) ερμηνεία

Η μέθοδος αυτή, που χρησιμοποιήθηκε εκτεταμένα στο Κουμράν, ερμηνεύει τις παλαιές προφητείες ως **γεγονότα που αφορούν άμεσα την εποχή του ερμηνευτή**. Για τους χρήστες αυτής της μεθόδου, ο Θεός αποκάλυψε το σχέδιό του για τα έσχατα στους προφήτες και αυτά τα έσχατα βιώνονται ήδη ως παρόν μέσα στην ιστορία τους.

2.1.4. Τυπολογική-αλληγορική ερμηνεία

Η αλληγορία αναζητά συμβολικά νοήματα πέρα από το φανερό κείμενο, συχνά με τρόπο αυθαίρετο, ενώ η **τυπολογία** βασίζεται στην **ιστορικότητα των γεγονότων**. Στην τυπολογική ερμηνεία, πρόσωπα ή γεγονότα της Παλαιάς Διαθήκης (τύποι) θεωρούνται **προεικονίσεις** μιας πλήρους εσχατολογικής πραγματικότητας (αντίτυποι) που φανερώνεται στην Καινή Διαθήκη.

2.2. Η χρήση των ιουδαϊκών ερμηνευτικών κανόνων από τον Ιησού

Ακολουθεί η χρήση των ιουδαϊκών ερμηνευτικών κανόνων από τον Ιησού και τους πρώτους χριστιανούς. Ο Ιησούς και οι καινοδιαθηκικοί συγγραφείς χρησιμοποίησαν τις ίδιες ερμηνευτικές μεθόδους με το ιουδαϊκό τους περιβάλλον, αλλά με **χριστολογικό προσανατολισμό**. Εφήρμοσαν την κατά γράμμα ερμηνεία για τον Νόμο, τη μέθοδο *pesher* για να ταυτίσουν το έργο του Ιησού με τις προφητείες και όλες τις μορφές μιδρασικής ερμηνείας για να θεμελιώσουν τη νέα πίστη.

2.2.1. Η κατά γράμμα ή άμεση παράθεση στην Κ. Διαθήκη

Σε αυτό το είδος παράθεσης, το παλαιοδιαθηκικό κείμενο μεταφέρεται αυτολεξεί ή με επουσιώδεις διαφορές, διατηρώντας την αρχική του σημασία. Ο Ιησούς χρησιμοποιεί συχνά αυτή τη μέθοδο, ιδιαίτερα από το βιβλίο του Δευτερονομίου, για να αντιμετωπίσει τους πειρασμούς του σατανά, στην Επί του Όρους Ομιλία, αλλά και στις αντιπαραθέσεις του με τους Γραμματείς και τους Φαρισαίους. Αντίστοιχα, ο **Απόστολος Παύλος** στηρίζει την επιχειρηματολογία του κατά της πορνείας ή την απολογία του ενώπιον του Συνεδρίου σε άμεσες παραθέσεις από τον Νόμο (Γένεση, Έξοδος), ενώ η χρήση του **Ψαλμού 110,1** αναδεικνύεται σε κυρίαρχο χριστολογικό επιχείρημα για την ανωτερότητα του Μεσσία.

2.2.2. Μιδρασικές (midrashic) παραθέσεις στην Κ. Διαθήκη

Η μιδρασική ερμηνεία στοχεύει στην εξαγωγή **βαθύτερων και μη προφανών σημασιών** από το κείμενο, χρησιμοποιώντας συστηματικούς ραβινικούς κανόνες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η απάντηση του Ιησού στους Σαδδουκαίους για την ανάσταση, όπου ερμηνεύει το «Εγώ είμαι ο Θεός του Αβραάμ» ως απόδειξη ότι ο Θεός είναι Θεός ζώντων. Επίσης, χρησιμοποιείται εκτενώς ο κανόνας **qal wahomer** (από το έλασσον στο μείζον) από τον Ιησού για θέματα του Σαββάτου και από τον Παύλο για την αμοιβή των ιεραποστόλων και την υπεροχή της Καινής Διαθήκης. Άλλοι κανόνες, όπως ο **gezerah shawah** (αναλογικό συμπέρασμα), επιτρέπουν στον Παύλο να συνδέσει τον όρκο του Θεού στον Αβραάμ με την ιεροσύνη του Χριστού ή να θεμελιώσει τη δικαίωση εκ πίστεως.

2.2.3. Παραθέσεις με εσχατολογική-μεσσιανική σημασία (peshet)

Η μέθοδος peshet ερμηνεύει τις αρχαίες προφητείες ως γεγονότα που εκπληρώνονται στο παρόν του ερμηνευτή. Ο Ιησούς εγκαινιάζει αυτή την προσέγγιση στο κήρυγμα της Ναζαρέτ, δηλώνοντας ότι η προφητεία του Ησαΐα «σήμερα εκπληρώθηκε» στο πρόσωπό του. Ο Ματθαίος χρησιμοποιεί τις «**παραθέσεις εκπλήρωσης**» (π.χ. η παρθένος Εμμανουήλ) για να δείξει ότι η ζωή του Χριστού αποτελεί την πλήρη υλοποίηση του θείου σχεδίου. Η μέθοδος εφαρμόζεται επίσης στην ταύτιση του Ιησού με τον «**αποδοκιμασμένο λίθο**» των Ψαλμών και στην εσχατολογική ερμηνεία του Αγγαίου για την ίδρυση της «**ασάλευτης βασιλείας**» στην προς Εβραίους επιστολή.

2.2.4. Τυπολογικές (αλληγορικές) παλαιοδιαθηκικές παραθέσεις

Στην τυπολογία, πρόσωπα ή γεγονότα της Παλαιάς Διαθήκης λειτουργούν ως «**τύποι**» (**προεικονίσεις**) που βρίσκουν το αληθινό τους νόημα στους «αντιτύπους» της Καινής Διαθήκης. Ο Ιησούς προβάλλει τον Ιωνά ως τύπο της τριήμερης ταφής του και το χάλκινο φίδι ως τύπο της σταύρωσής του. Ο Παύλος ερμηνεύει τα γεγονότα της Εξόδου (διάβαση θάλασσας, μάννα, πέτρα) ως **τύπους των χριστιανικών μυστηρίων** (Βάπτισμα, Ευχαριστία) και τη σχέση Σάρρας-Άγαρ ως αλληγορία των δύο Διαθηκών. Τέλος, ο συγγραφέας της προς Εβραίους παρουσιάζει τη γη της επαγγελίας και την ανάπαυση του Σαββάτου ως **τύπους της εσχατολογικής σωτηρίας**.

Συμπεράσματα

Η μελέτη καταδεικνύει ότι η Παλαιά Διαθήκη ήταν η μοναδική Γραφή και η κανονιστική αρχή της πρώτης Εκκλησίας, επηρεάζοντας το 10% του συνολικού υλικού της Καινής Διαθήκης. Παρά την ποικιλία στις ερμηνευτικές προσεγγίσεις και την προτίμηση στη **Μετάφραση των Εβδομήκοντα**, κοινός τόπος είναι ότι οι πρώτοι χριστιανοί δεν αλλοίωσαν τις Γραφές, αλλά τις ερμήνευσαν υπό το πρίσμα της προσωπικής τους εμπειρίας με τον αναστημένο Χριστό. **Ο Ιησούς Χριστός** αποτελεί το μοναδικό ερμηνευτικό κλειδί που αποκαλύπτει την πληρότητα της Παλαιάς Διαθήκης, συνδέοντας την εβραϊκή ερμηνευτική παράδοση με τη νέα χριστολογική πραγματικότητα.

Παραρτήματα

1. Συντμήσεις βιβλίων της Αγίας Γραφής

Η ενότητα περιλαμβάνει έναν αναλυτικό κατάλογο των συντομογραφιών που χρησιμοποιούνται για όλα τα βιβλία της Παλαιάς και της Καινής Διαθήκης, καθώς και για τα δευτεροκανονικά ή απόκρυφα βιβλία (π.χ. Σοφία Σιράχ, Μακκαβαίων) που αναφέρονται στη μελέτη.

1. Συντμήσεις Βιβλίων της Αγίας Γραφής

Αβ	Αββακούμ	2 Θεσ	Προς Θεσσαλονικείς Β'
Αγγ	Αγγαίος	Θρ	Θρήνοι Ιερεμίου
Αμ	Αμώς	Ιακ	Ιακώβου Επιστολή
Απ	Αποκάλυψις Ιωάννου	Ιουδα	Ιούδα Επιστολή
Αρ	Αριθμοί	Ιδθ	Ιουδίθ
Ασμ	Άσμα ασμάτων	Ιεζ	Ιεζεκιήλ
Βαρ	Βαρούχ	Ιερ	Ιερεμίας
1 Βασ	Βασιλειών Α'	Ιησ	Ιησούς Ναυή
2 Βασ	Βασιλειών Β'	Ιλ	Ιωήλ
3 Βασ	Βασιλειών Γ'	Ιω	Κατά Ιωάννην Ευαγγέλιον
4 Βασ	Βασιλειών Δ'	1 Ιω	Ιωάννου Επιστολή Α'
Γαλ	Προς Γαλάτας	2 Ιω	Ιωάννου Επιστολή Β'
Γεν	Γένεσις	3 Ιω	Ιωάννου Επιστολή Γ'
Δν	Δανιήλ	Ιωβ	Ιώβ
Δτ	Δευτερονόμιον	Ιων	Ιωνάς
Εβρ	Προς Εβραίους	Κολ	Προς Κολοσσαείς
Εκ	Εκκλησιαστής	1 Κορ	Προς Κορινθίους Α'
Εξ	Εξοδος	2 Κορ	Προς Κορινθίους Β'
1 Εσδ	Έσδρας Α'	Κρ	Κριταί
2 Εσδ	Έσδρας Β'	Λευ	Λευϊτικόν
Εσθ	Εσθήρ	Λκ	Κατά Λουκάν Ευαγγέλιον
Εφ	Εφεσίους	1 Μακ	Μακκαβαίων Α'
Ζαχ	Ζαχαρίας	2 Μακ	Μακκαβαίων Β'
Ησ	Ησαΐας	Μαλ	Μαλαχίας
1 Θεσ	Προς Θεσσαλονικείς Α'	Μιχ	Μιχαίας

2. Οι παραθέσεις Π.Δ. του Ιησού στα Ευαγγέλια

2. Οι Παλαιδιαθηκικές Παραθέσεις του Ιησού στα Ευαγγέλια

- «γέγραπται· οὐκ ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζῆσεται ὁ ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐπὶ παντὶ ῥήματι ἐκπορευομένῳ διὰ στόματος θεοῦ» (Μτ 4,4. Λκ 4,4) = Δτ 8,3
- «γέγραπται· οὐκ ἐκπειράσεις κύριον τὸν θεόν σου» (Μτ 4,7. Λκ 4,12) = Δτ 6,16
- «γέγραπται γάρ· κύριον τὸν θεόν σου προσκυνήσεις καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις» (Μτ 4,10. Λκ 4,8) = Δτ 6,13
- «Ἦκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις· οὐ φονεύσεις» (Μτ 5,21) = Εξ 20,13· Δτ 5,17
- «Ἦκούσατε ὅτι ἐρρέθη· οὐ μοιχεύσεις» (Μτ 5,27) = Εξ 20,14· Δτ 5,18
- «Ἐρρέθη δέ· ὃς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, δότω αὐτῇ ἀποστάσιον» (Μτ 5,31) = Δτ 24,1
- «Ἦκούσατε ὅτι ἐρρέθη· ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος». (Μτ 5,38) = Εξ 21,24· Λευ 24,20· Δτ 19,21
- «Ἦκούσατε ὅτι ἐρρέθη· ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου καὶ μισήσεις τὸν ἐχθρόν σου». (Μτ 5,43) = Λευ 19,19
- «καὶ τότε ὁμολογήσω αὐτοῖς ὅτι οὐδέποτε ἔγνων ὑμᾶς· ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν». (Μτ 7,23) = Ψλ 6,9
- «πορευθέντες δὲ μάθετε τί ἐσιν· ἔλεος θέλω καὶ οὐ θυσίαν». (Μτ 9,13) = Ωσ 6,6

Πρόκειται για έναν κατάλογο με τα συγκεκριμένα λόγια του Ιησού στα τέσσερα Ευαγγέλια που αποτελούν παράθεση ή αναφορά σε χωρία της Παλαιάς Διαθήκης. Τα χωρία αντιστοιχίζονται με την πηγή τους (π.χ. Δευτερονόμιο, Ψαλμοί, Ησαΐας), αναδεικνύοντας τη βιβλική θεμελίωση της διδασκαλίας Του.

3. Αντιστοίχιση Χωρίων κατά Γράμμα και Υπαινιγμών

Ένας εκτενής πίνακας διασταύρωσης (cross-reference) που ταξινομεί τις βιβλικές αναφορές με δύο τρόπους: πρώτα κατά παλαιδιαθηκική σειρά (πού εμφανίζεται κάθε στίχος της Π.Δ. στην Κ.Δ.) και έπειτα κατά καινοδιαθηκική σειρά. Περιλαμβάνει τόσο τις άμεσες παραθέσεις όσο και τους υπαινιγμούς.

3. Αντιστοίχιση Χωρίων κατά Γράμμα και Υπαινιγμών

(κατά την *The U.S.S. Greek New Testament*, 2007⁴,
με έντονη γραφή τα χωρία που προέρχονται από τη Μετάφραση των Ο')

1. Κατά παλαιδιαθηκική σειρά

Γεν 1,26	Ρωμ 1,23	Γεν 5,24	Εβρ 11,5
	1 Κορ 11,7	Γεν 9,6	Ιακ 3,9
	1 Κορ 15,49	Γεν 12,1	Πραξ 7,3
	2 Κορ 3,18	Γεν 12,3	Πραξ 3,25
	2 Κορ 4,4		Γαλ 3,8
	Κολ 3,10	Γεν 13,15	Πραξ 7,5
	Ιακ 3,9		Γαλ 3,16
Γεν 1,27	Μτ 19,4	Γεν 14,17	Εβρ 7,1
	Μκ 10,6	Γεν 15,5	Ρωμ 4,18
Γεν 2,2	Εβρ 4,4	Γεν 15,6	Ρωμ 4,3
	Εβρ 4,10		Ρωμ 4,9
Γεν 2,7	1 Κορ 15,45		Ρωμ 4,22
	1 Κορ 15,47		Γαλ 3,6
Γεν 2,24	Μτ 19,5		Ιακ 2,23
	Μκ 10,7	Γεν 15,13	Πραξ 7,6
	1 Κορ 6,16	Γεν 15,14	Πραξ 7,7
	1 Κορ 6,17	Γεν 17,5	Ρωμ 4,17
	Εφ 5,31	Γεν 17,7	Γαλ 3,16
Γεν 3,18	Εβρ 6,8	Γεν 17,8	Πραξ 7,5
Γεν 5,2	Μτ 19,4	Γεν 18,10	Ρωμ 9,9
	Μκ 10,6	Γεν 18,12	1 Πε 3,6
	Ιακ 3,9	Γεν 21,10	Γαλ 4,30

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

Περιλαμβάνει τις πηγές που χρησιμοποιήθηκαν (κριτικές εκδόσεις της Αγίας Γραφής, χειρόγραφα της Νεκράς Θάλασσας, Πατερικά έργα) και μια εκτενή λίστα μελετών και άρθρων από την ελληνική και διεθνή βιβλιογραφία σχετικά με τη χρήση της Παλαιάς Διαθήκης στην Καινή. Ενδεικτικά:

- Βούλγαρης, Χ. Σπ., «Προλεγόμενα εις τὸ πρόβλημα τῶν ἑδαφίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ», *Θεολογία* 68/1-2 (1997), σελ. 171-196.
- Beale, G.K. και D. Carson (εκδ.), *Commentary on the New Testament Use of the Old Testament*, Grand Rapids, Michigan: Baker Academic, 2007.
- Moyise, S., *The Old Testament in the New*, New York: Continuum, 2001.

Πίνακας χωρίων & Πατερικά κείμενα

- Ένα ευρετήριο όλων των **βιβλικών χωρίων** (στίχο προς στίχο) που αναφέρθηκαν ή αναλύθηκαν στο κυρίως σώμα της μελέτης, με παραπομπή στις αντίστοιχες σελίδες του βιβλίου.
- Κατάλογος των **έργων των Πατέρων της Εκκλησίας** (όπως του Ιουστίνου, του Ειρηναίου, του Ωριγένη και του Χρυσοστόμου) που μνημονεύονται στη μελέτη, με αναφορά στις εκδόσεις της *Patrologia Graeca* (Migne) και στις σελίδες όπου εμφανίζονται.

ΘΕΡΜΑ ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΟΧΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΥΠΟΜΟΝΗ ΣΑΣ
